

О.І. Захаров

*кандидат економічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту
менеджменту безпеки,
Університет економіки та права «КРОК»*

Вплив чинників внутрішнього середовища на систему економічної безпеки підприємства

У статті розглядається вплив внутрішнього середовища на систему економічної безпеки підприємства

Ключові слова: *внутрішнє середовище, підприємство, загрози, економічна безпека, система економічної безпеки.*

А.И. Захаров

*кандидат экономических наук, профессор,
директор учебно-научного института
менеджмента безопасности,
Университет экономики и права «КРОК»*

Влияние факторов внутренней среды на систему экономической безопасности предприятия

В статье рассматривается влияние внутренней среды на систему экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: *внутренняя среда, предприятие, угрозы, экономическая безопасность, система экономической безопасности.*

O. Zakharov

*PhD in Economics, professor,
Director of Institute for Security Management
«KROK»University*

Influence of factors of the internal environment on the system of economic security of the enterprise

The article examines the influence of the internal environment on the system of economic security of the enterprise.

Keywords: *internal environment, enterprise, threats, economic security, economic security system.*

Постановка проблеми

В сучасних умовах успішна діяльність підприємства в значній мірі залежить від ефективності його системи економічної безпеки. Основу системи економічної безпеки в першу чергу складають внутрішні ресурси підприємства. Тому вивчення впливу факторів внутрішнього середовища на функціонування системи економічної безпеки є однією з пріоритетних задач розвитку теорії та вироблення практичних рекомендацій у сфері економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значний внесок у розробку теорії систем економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності внесли вчені Алькема В.Г., Кириченко О.А., Копитко М.І., Ляшенко А.Н., Мигус І.П. та інші. Однак, незважаючи на те, що в теоретичному та практичному плані системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності розглянуті досить глибоко і всебічно, питання впливу чинників внутрішнього середовища на її компоненти є досить актуальними.

Невирішені раніше частини загальної проблеми

Система економічної безпеки підприємства може успішно протидіяти сучасним загрозам для діяльності підприємства тільки при ефективному використанні всіх його внутрішніх ресурсів. Тому найважливішим завданням є визначення всіх факторів внутрішнього середовища які впливають на стан і діяльність системи економічної безпеки підприємства.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення та розгляд чинників внутрішнього середовища підприємства, які впливають на функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сучасна вітчизняна економіка знаходиться в стані системної економічної кризи. Процеси, які в ній відбуваються характеризуються високим рівнем складності і невизначеності. Загрози які формуються в економіці носять системний характер. І як наслідок на діяльність вітчизняних підприємств чинять негативний вплив значне число несприятливих факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

У цих умовах забезпечити економічну безпеку підприємств можна тільки за умови створення ефективних систем економічної безпеки, які зможуть комплексно протидіяти існуючим та можливим загрозам їх економічної безпеки.

Система економічної безпеки підприємства – сукупність внутрішніх і зовнішніх суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства, що мають спільні цілі, наділені відповідними функціями і правовими повноваженнями, які мають необхідну матеріально-технічну базу, підготовлений персонал, механізми управління і взаємодії, що володіють технологіями, формами і методами визначення, зниження рівня та протидії небезпекам і загрозам у сфері економіки [4].

Забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах системної економічної кризи є складним завданням, успішне вирішення, якої залежить від багатьох факторів. Найважливішим із них є фактор внутрішнього середовища підприємства.

Внутрішнє середовище відіграє особливу роль в системі економічної безпеки підприємства. Це обумовлено тим, що у внутрішньому середовищі знаходяться головні ресурси, які можна задіяти в системі економічної безпеки.

Внутрішнє середовище підприємства має складну структуру. Вона включає матеріальні і нематеріальні компоненти [Рис. 1.]. До матеріальних компонентів внутрішнього середовища відноситься: персонал, засоби виробництва, будівлі та споруди, ресурси, транспортні засоби, комп'ютери та засоби зв'язку, фінанси, сировина і готова продукція, тобто все те, що складає матеріальну основу підприємства

На відміну матеріальних компонентів внутрішнього середовища, які при уважному розгляді підприємства завжди можна побачити і оцінити навіть за зовнішніми ознаками, з нематеріальними компонентами все значно складніше. Вони не завжди явно і відразу проявляються, однак від цього їх роль і значення для забезпечення успішної діяльності підприємства та його економічної безпеки не стає менше.

Нематеріальні компоненти зовнішнього середовища підприємства включають: управління, морально-психологічний клімат, рівень загальної організованості і трудової дисципліни, формальні і неформальні взаємини між співробітниками, інтелектуальний потенціал, явні і неявні знання, рівень професіоналізму співробітників, лояльність, мотивація, корпоративна культура і багато іншого, від чого значною мірою залежить стабільна робота підприємства та інноваційний розвиток підприємства. Все це змушує розглядати внутрішнє середовище як основу системи економічної безпеки підприємства. Це обумовлено тим, що у внутрішньому середовищі сконцентровані всі власні ресурси підприємства, які можна використовувати для забезпечення його економічної безпеки.

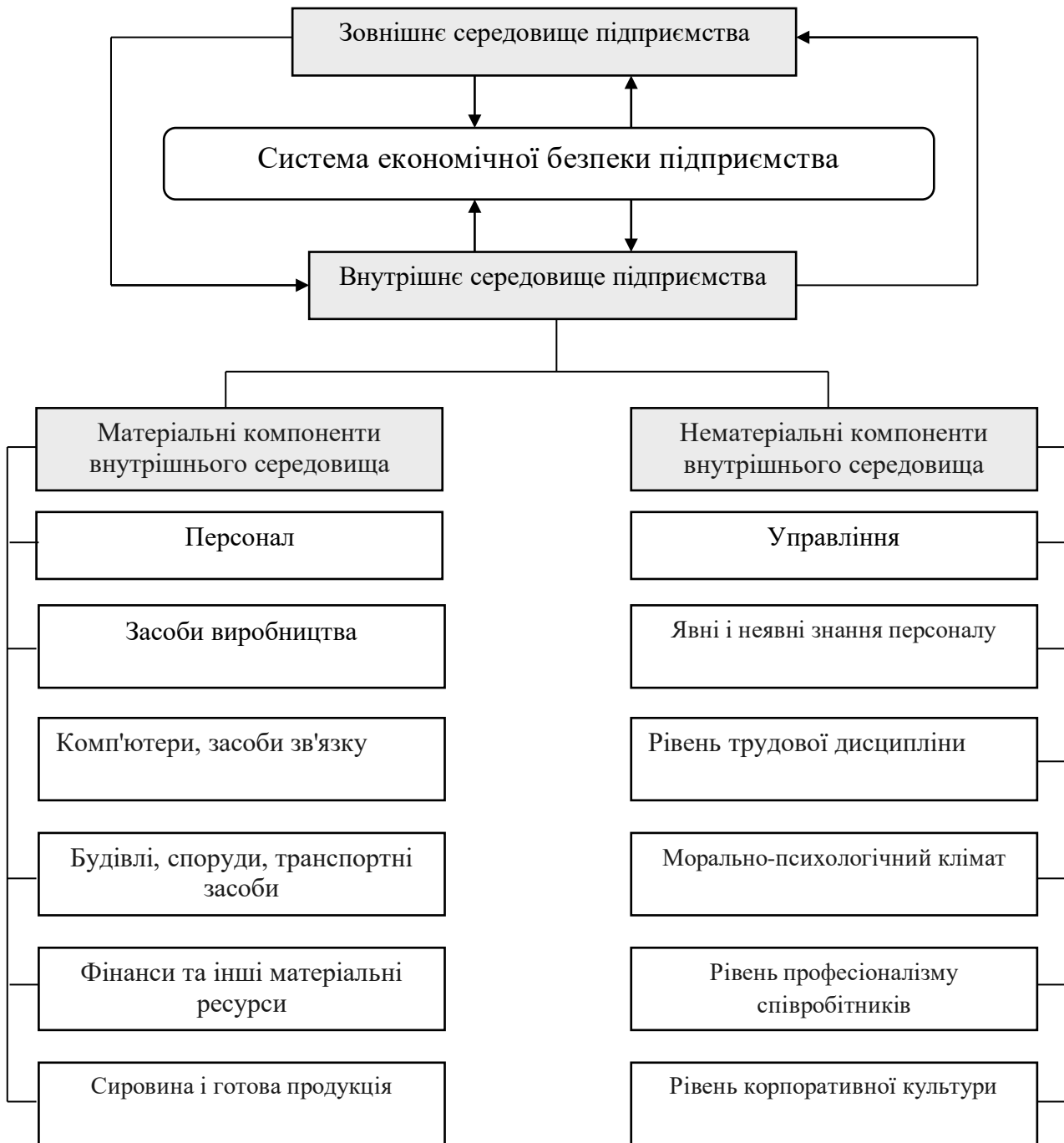

Рис.1. Компоненти внутрішнього середовища підприємства, що впливають на систему економічної безпеки

Джерело: розроблено автором

Разом з тим у внутрішньому середовищі можуть формуватися серйозні загрози для діяльності підприємства. З огляду на цю особливість внутрішнього середовища його слід розглядати з двох сторін. З одного боку як основу системи забезпечення економічної безпеки підприємства, яка містить всі власні

ресурси підприємства, які можна задіяти для активної протидії всім чинникам загроз зовнішнього і внутрішнього середовища. А з іншого боку необхідно внутрішнє середовище слід розглядати, як область де можуть виникнути серйозні загрози економічній безпеці підприємства. Головною відмінністю внутрішнього середовища від зовнішнього середовища є те, що на процеси, які відбуваються в ньому, керівники підприємства можуть в тій чи іншій мірі впливати. Більш того, вони формують внутрішнє середовище. І багато в чому від прийнятих ними рішень залежить його стан.

При розгляді ролі і значення внутрішнього середовища в забезпеченні економічної безпеки підприємства слід зрозуміти головне. Воно полягає в тому, що практично всі компоненти внутрішнього середовища в тій чи іншій мірі надають свій вплив на діяльність підприємства, а значить і на його економічну безпеку.

В першу чергу це відноситься до системи управління підприємством. Це стосується стратегічного і оперативного управління. Від правильності рішень прийнятих на стратегічному рівні залежить напрямок розвитку підприємства в довгостроковій перспективі. Якщо тут буде допущена серйозна помилка, то підприємство втратить значні ресурси, час і найголовніше - не зможе досягти намічених стратегічних цілей у розвитку бізнесу. В результаті стратегічних прорахунків може бути втрачено ринок, традиційні споживачі продукції, що неодмінно призведе до серйозних фінансових втрат. І як наслідок почнеться зниження обсягів виробництва, скорочення персоналу, а в кінцевому підсумку може бути зупинка підприємства і втрата бізнесу.

Стратегічні помилки найбільш небезпечні для діяльності підприємства і стану його економічної безпеки. Їх найбільш складно виправляти. Стратегічні помилки допускають власники, і керівники підприємств, так як тільки вони можуть визначати стратегію розвитку підприємств. Стратегічні прорахунки можуть призвести до серйозних економічних втрат і навіть до зупинки підприємства. А з іншого боку правильно обрана стратегія і успішна її реалізація може привести до розвитку підприємства і посилення його позиції на

ринку. Це в повній мірі стосується і оперативного управління. Особливістю, якого є те, що помилки при його здійсненні відразу не приведуть до стратегічних втрат, проте вони створять передумови до виникнення і розвитку в середньо - і дальнє - терміновій перспективі негативних процесів які, в кінцевому підсумку, позначатся на стратегічному розвитку підприємства і його економічної безпеки.

Одним з найбільш цінних ресурсів підприємства є його персонал. Від рівня інтелекту, кваліфікації, явних і неявних знань, мотивації та інших якостей співробітників підприємства залежать всі напрямки його діяльності. У тому числі ефективність стратегічного і оперативного управління, розробка інновацій, впровадження нового виробничого обладнання та сучасних технологій. Без вирішення цих завдань в умовах глобалізації практично неможливо забезпечити конкурентні переваги підприємства на внутрішньому і світовому ринках.

Персонал підприємства з точки зору економічної безпеки слід розглядати з двох позицій. Перша полягає в тому, що від персоналу залежить ефективність роботи і розвиток підприємства. Персонал є носієм явних і неявних знань, без яких неможливо в повній мірі використовувати обладнання підприємства, а також розробляти і впроваджувати інновації, в тому числі в системі економічної безпеки. Персонал підприємства є головним чинником його розвитку. Але з іншого боку слід враховувати, що персонал може бути дуже серйозним чинником загроз не тільки економічної безпеки, а й самому існуванню підприємства

На кожному підприємстві є свої висококваліфіковані фахівці в різних галузях знання. Дуже важливо активно і раціонально використовувати весь цей потенціал в інтересах розвитку підприємства і його системи економічної безпеки. Це можна здійснити тільки в тому випадку, якщо керівник підприємства чітко і однозначно визначить своє ставлення до використання всіх внутрішніх ресурсів в системі економічної безпеки. В першу чергу це

повинно бути визначено в Статуті підприємства. Для практичного реалізації цього положення Статуту необхідно вирішити такі завдання

По - перше створити базу даних з інформацією про співробітників підприємства, яких можна задіяти для вирішення завдань з протидії певних видів загроз економічній безпеці.

По - друге необхідно в посадових обов'язках співробітників підприємства чітко визначити їх функції в системі економічної безпеки підприємства.

По - третє створити інформаційну базу про всіх існуючих і можливі загрози економічній безпеці підприємства.

В - четверте розробити, з урахуванням специфіки можливих загроз, плани оптимального використання певних фахівців і матеріально - технічних ресурсів структурних підрозділів підприємства для проведення заходів по забезпеченню економічної безпеки.

По - п'яте створити в системі управління механізм взаємодії штатного підрозділу безпеки з усіма структурними підрозділами і зовнішніми організаціями, які можна задіяти для протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам економічної безпеки підприємства.

По - шосте розробити систему стимулів для мотивації співробітників підприємства на сумлінне і творче ставлення до виконання поставлених завдань в системі економічної безпеки підприємства.

Все це дозволить повною мірою використовувати людський капітал підприємства в інтересах забезпечення його економічної безпеки. Економічна безпека підприємства багато в чому залежить від засобів виробництва і застосовуваних технологій. Це обумовлено перш за все процесами глобалізації світової економіки, які зробили більш відкритими економічні кордони, що призвело до появи на національних ринках товарів провідних світових виробників

В результаті підприємствам доводиться конкурувати не тільки з вітчизняними виробниками, а й з відомими світовими брендами. Це можливо тільки в тому випадку, якщо якість і ціна їх товарів не поступатимуться

вітчизняним і зарубіжним виробникам. Для цього необхідно виробляти продукти, які за своєю якістю і ціною відповідають кращим світовим зразкам. Це можливо тільки при активній розробці і впровадженні інновацій. Для випуску таких продуктів необхідно мати сучасне обладнання, технології, сировину і добре підготовлені фахівці, в тому числі висококваліфіковані робітники та інженери. Все це дозволить виробляти конкурентоспроможні продукти, які знайдуть своїх споживачів як усередині країни, так і на зарубіжних ринках. Підприємство стане конкурентоспроможним і прибутковим. Будуть створені умови для забезпечення його стабільної роботи, розвитку та економічної безпеки.

Стабільна робота і розвиток підприємства в значній мірі залежать від морально-психологічного клімату в його структурних підрозділах. Високі результати в роботі можна отримати тільки в тому випадку якщо на підприємстві буде створено спокійна, доброзичлива і творча атмосфера. Створені всі умови для підвищення кваліфікації та кар'єрного росту співробітників. Запроваджена ефективна система заохочення за хорошу роботу, розробку та впровадження інновацій.

Сприятливий морально - психологічний клімат сприяє зміцненню трудового колективу. І навпаки зростання напруженості в вертикальних взаєминах (начальники і підлеглі) і в горизонтальних відносинах (між співробітниками, які займають однакове службове становище) провокують конфліктні ситуації, які об'єктивно послаблюють трудовий колектив. Знижують продуктивність праці і творчу активність. А саме головна небезпека полягає в тому, що звільнилися в результаті виниклого конфлікту співробітники є носіями інформації про підприємство. У тому числі відомостей відносяться до комерційної таємниці. Використовують вони їх на шкоду підприємству чи ні велике питання. Тому найважливішим завданням підрозділу економічної безпеки є попередження конфліктних ситуацій на підприємстві.

Створення сприятливої робочої атмосфери на підприємстві у значній мірі залежить від його керівників. Роль підрозділу безпеки в цьому процесі полягає

в постійному моніторингу, аналізі та оцінці процесів, що відбуваються в структурних підрозділах. Своєчасному і об'єктивному інформуванні керівника підприємства про всі негативні явища і тенденції в його структурних підрозділах. Підготовки рекомендацій з протидії негативним процесам і створенню сприятливої атмосфери на підприємстві. Для цього в штаті підрозділу економічної безпеки підприємства необхідно мати психологів, фахівців з протидії конкурентної розвідки і аналітиків. Поєднання таких фахівців дозволить професійно вивчити процеси, що відбуваються у внутрішньому середовищі підприємства, своєчасно виявити несприятливі чинники і запропонувати заходи з протидії їм.

Створення сприятливого морально - психологічного клімату є комплексним завданням, яка включає психологічне тестування кандидатів для вступу на роботу, вивчення їх в період проходження випробувального терміну і спостереження за ними після прийому на постійну роботу. При виявленні негативних тенденцій в міжособистісних відносинах в трудовому колективі фахівці підрозділу економічної безпеки повинні для керівників підприємства розробити пропозиції щодо оздоровлення морально - психологічного клімату. І після прийняття відповідного рішення взяти активну участь в реалізації запропонованих заходів по оздоровленню обстановки в трудовому колективі.

Сучасне підприємство, яке працює в умовах економічної кризи, сильної конкуренції, в тому числі недобросовісної, високого рівня корупції і злочинності у сфері економіки повинно бути високоорганізованим. Під високим рівнем організації слід розуміти ефективне управління, високий рівень трудової і технологічної дисципліни, дотримання встановленого розпорядку дня, виконання правил охорони праці, дотримання правил роботи з документами, які містять відомості відносяться до комерційної таємниці, дотримання вимог щодо забезпечення, дотримання правил протипожежної безпеки, дотримання правил забезпечення інформаційної безпеки при роботі на комп'ютерах, при використанні Інтернету і мобільного зв'язку. Високий рівень організації об'єктивно сприяє забезпеченню ефективної роботи підприємства.

В умовах, коли відбулося затоварення ринку, а сильна конкуренція стала представляти серйозну загрозу економічній безпеці підприємства, його керівникам слід особливу увагу звернути на інноваційну діяльність. Без впровадження інновацій в виробничі процеси неможливо забезпечити високу якість продукції, що випускається, а значить і її конкурентоспроможність. Розробка і впровадження інновацій дуже складний процес, що вимагає значних фінансових, інтелектуальних, техніко - технологічних, адміністративно - правових та інформаційних ресурсів. А найголовніше, щоб керівники підприємства показали своє особисте ставлення до інноваційної діяльності і створили систему заохочення за розробку і впровадження інновацій.

Особлива роль у забезпеченні стабільної роботи підприємства умовах нестабільної економіки належить його системі економічної безпеки. До складу системи економічної безпеки входять всі структурні підрозділи підприємства, а для забезпечення її діяльності в разі потреби можуть бути задіяні всі власні ресурси підприємства. Основу системи економічної безпеки підприємства становить його штатна служба безпеки. Завдання, які покладаються на службу безпеки, її структуру, чисельний склад, обсяги фінансування, матеріально - технічне оснащення визначаються керівниками підприємства. Рішення про те якою має бути служба безпеки вони приймають на основі аналізу та оцінки реально існуючих і потенційних загроз внутрішнього і зовнішнього середовища, а також з урахуванням економічних можливостей підприємства. Витрати на службу безпеки з одного боку не повинні створювати надмірно високе навантаження на бюджет підприємства. А з іншого боку керівників підприємства слід завжди пам'ятати, що без хорошого фінансування створити ефективну, здатну протидіяти сучасним загрозам службу безпеки підприємства практично неможливо. Недостатнє фінансування в кращому випадку дозволить сформувати таку службу безпеки, яка зможе виконувати тільки охоронні функції. Однак і ця діяльність без використання сучасних технічних засобів відео спостереження, систем сигналізації навряд чи буде ефективною. А з урахуванням несприятливого людського фактора, в основі якого лежатиме

невисока заробітна плата і відповідно низький рівень професіоналізму і морально - психологічних якостей у співробітників виконують охоронні функції, то можна зробити висновок, що і охоронні функції в цьому випадку будуть виконуватися на низькому рівні. І найголовніше в цій ситуації не можна виключити можливі протиправні дії з боку самих співробітників служби безпеки підприємства, особливо під час нічного чергування. Розглядаючи внутрішню середу в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства слід завжди мати на увазі, що всі її компоненти в тій чи іншій мірі впливають на діяльність підприємства, а значить і на його економічну безпеку. Ступінь впливу кожного компонента внутрішнього середовища підприємства різна і може змінюватися в залежності від різних обставин. Загрози у внутрішньому середовищі можуть виникати в силу суб'єктивних об'єктивних чинників. Помилки, допущені при здійсненні стратегічного і оперативного управління, аварії в результаті неправильної експлуатації обладнання, втрати матеріальних цінностей в результаті пожежі, навмисне або ненавмисне розголошення відомостей що містять комерційну таємницю співробітниками, випуск неякісної продукції, розкрадання матеріальних цінностей недобросовісними співробітникам і інші негативні чинники виникають у внутрішній середовищі можуть завдати серйозної шкоди підприємству і його економічної безпеки.

Висновки

У сучасних умовах для забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно створити ефективну систему комплексної протидії існуючим та можливим загрозам. Основою такої системи економічної безпеки підприємства повинні стати його власні ресурси. Внутрішні ресурси підприємства являються складовими його внутрішнього середовища.

Внутрішня середа складна і неоднозначна з точки зору забезпечення економічної безпеки. Головною її особливістю є те, що з одного боку в ній зосереджені значні ресурси для розвитку підприємства і забезпечення його

економічної безпеки, а іншого боку в ній можуть формуватися серйозні загрози для його діяльності.

Література

1. Алькема В.Г. Система економічної безпеки логістичних утворень. Монографія /В.Г.Алькема. – К.: Дорадо – Друк, 2011. – 470 с.
2. Козаченко Г. В., Пономарев В.П., Ляшенко О. М. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: Монография.– К.: Либра, 2003.– 280 с.
3. Копитко М.І. Аналіз теоретичних підходів до визначення поняття та складових елементів системи економічної безпеки підприємств /М.І. Копитко// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2013. – Вип. 3. – С. 59 – 64.
4. Захаров О.І. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємств / Захаров О.І. // Вчені записки університету «КРОК», – 2012.- № 31. – С. 80- 88.
5. Управління фінансово-економічною безпекою. Навчальний посібник. / Кириченко О.А., Захаров О.І., Лаптев С.М. та ін. // К.: Університет КРОК, 2010. – 479 с.
6. Управління системою економічної безпеки суб'єктів господарювання: обліково – аналітичне забезпечення. Колективна монографія/ Мігус І.П., Захаров О.І.[та ін.] //Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2015. – 196 с.
7. Теоретико-методологические прикладные основы обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности. Монография / Захаров О.І., Пригунов П.Я., Гнилицкая Л.В. // К.: ТОВ «Дорадо-Друк», 2011. – 290 с.